

dpb

DIVADLO
PĚTRA
BEZRUCE

divoká kachna

Továrník Werle **Norbert Lichý** / Gregers Werle, jeho syn **Tomáš Dastlík** /
Starý Ekdal **Přemysl Bureš** / Hjalmar Ekdal, jeho syn, fotograf **Jan Vápeník** /
Gina Ekdalová, Hjalmarova manželka **Sylvie Krupanská** /
Hedvika, jejich dcera **Tereza Vilišová** /
Paní Sørbyová, hospodyně továrníka Werleho **Marcela Čapková** /
MUDr. Relling, lékař **Dušan Urban** / Molvik, zběhlý teolog **Jan Vlas** /
Hosté na hostině **Tereza Dubová, Pavel Johančík, Michal Weber**

Autor **Henrik Ibsen**

Režie **Jan Mikulášek**

Překlad **František Fröhlich**

Úprava **Jan Mikulášek, Zuzana Mildeová**

Výprava **Marek Cpin**

Dramaturgická spolupráce **Zuzana Mildeová**

Výběr hudby **Jan Mikulášek**

Henrik Ibsen

Ibsen je autorem, který výrazně ovlivnil podobu současného dramatu. Teoretici o něm hovoří jako o otci moderního respektive realistického dramatu. Jeho hry dodnes tvoří podstatnou část repertoáru divadel po celém světě. Tvrdí se, že je druhým nejvýznamnějším autorem hned po Shakespearovi. Změnil nejen divadlo, ale také sociální myšlení pro několik dalších generací. Tématem jeho her je svoboda jedince, jehož individuální vědomí je nadřazeno požadavkům společnosti.

Henrik Johan Ibsen se narodil roku 1828 v rodině obchodníka Knuta Ibsena (později měl ještě čtyři mladší sourozence) v malém přístavním městě Skien. Když bylo Henrikovi šest let, jeho otec zkrachoval a od té doby žila celá rodina v nuzných poměrech. Od mládí Ibsen čelil pomluvám, že je nemanželským dítětem (Hlavní postavy v Ibsenových pozdějších hrách často odrážejí jeho rodiče. Témata většinou souvisí s finančními problémy.) Mladý Henrik chtěl být malířem, ale byl poslán jako učeň k lékárníkovi, který však taky brzy zkrachoval. Pak nastoupil Ibsen cestu osamělého sebevzdělávání. Dostal se na univerzitu v Kristianii (dnešní Oslo), ale studovat nezačal a živil se postupně psaním komentářů, poezie, kritik a později i divadelních her.

Jeho první dramatické pokusy jako *Catilina* nebo *Komedie lásky* byly uváděny v Norském divadle v Bergenu, které se stalo prvním divadlem hrajícím v norštině, ale nebyly přijaty příliš pozitivně. Od roku 1958 do roku 1962 působí Ibsen jako šéf Kristianského norského divadla.

Ohlasu se dostalo až dalším veršovaným filosofickým hrám *Brand* a *Peer Gynt*. Útok na konvenční materialismus jej pasoval do role vůdce revolty proti tehdejší ortodoxnímu názoru panujícím v celé Skandinávii. V roce 1864 odjel z Kristianie do Itálie, kde žil v dobrovolném exilu. Do své rodné země se natrvalo vrátil až za 27 let jako známý, i když stále kontroverzní, dramatik.

Ibsen se neustále snažil překonávat sám sebe a hlavně neopakovat se — proto je každá z jeho her jiná. Svou další práci věnoval realismu. Dramata *Opory společnosti*, *Dům loutek* (u nás uváděno též jako *Nora*, *Vánoce* nebo *Domeček pro panenky*) a *Strašidla* (u nás *Přízraky*) vycházely z evropského pocitu úzkosti a nepokoje ve společnosti.

Ibsen v nich kladl znepokojující respektive tabuizované otázky utiskování žen, rodinných problémů, venerických chorob či chudoby. Tato témata uváděl současným a přístupným jazykem. Pro Ibsena znamenaly začátek přeměny ve světově známou osobnost.

Dramata třetího období bývají řazena mezi dramata symbolistní a patří mezi ně *Divoká kachna*, *Romerholm*, *Heda Gablerová*, *Stavitel Solness* a *John Gabriel Borkmann*. Ve své době byla brána za nepříliš srozumitelná, ale dnes jsou považována nejlepšími, jaké Ibsen napsal.

Čtvrtou vlnu tvoří dramata více autobiografická, ve kterých se jakoby ohlíží za svým životem. Například *Malý Eyolfek* nebo *Když my mrtví procitneme*. Celkem napsal 26 her a asi 300 básní.

Divadelní publikum po celém světě dokázalo ztotožnit sebe i lidi ze svého blízkého okolí s postavami těchto her. Rozvinul analytickou techniku, kdy se divák dozvídá minulost děje a hrdinů dramatu postupně a přirozeně v dialozích. Útoky na konvenční hodnoty, uvěřitelně propracovaná psychologie postav, blízká společenská témata nebo jednoduchý jazyk z něj hned po Tolstém udělaly největšího žijícího spisovatele konce devatenáctého století.

Tato sláva mu trochu stoupla do hlavy. Neustále trval na nejrůznějších řádech, metálech a čestných doktorátech, která pak neustále nosil při sobě. V jejich získávání byl až neuvěřitelně vynalézavý — vymlouval se například na to, že udělení takového a takového řádu zvýší prestiž Norska před vládnoucím Dánskem. Dá se říci, že byl již za života balzamovaným umělcem. Oproti zvyklostem mu byla dokonce za jeho života postavena v Norsku socha. Hlásal svobodu a přitom se stal velmi ortodoxní a marnivou postavou. Trval

prý mimo jiné na oslovení „doktore“. Byl pověstný svými výpady vůči okolí, které byly podpořeny častým pitím alkoholu. Se svou rodinou se nestýkal. Měl jedno manželské a od svých šestnácti let i nemanželské dítě. Ibsen žil v sociálním i zahraničním dobrovolném exilu. Útočištěm se mu staly Drážďany, Mnichov a Řím.

Henrik Ibsen zemřel 23. května 1906 v Oslu – rok po vyhlášení Norské samostatnosti.

Dramata: *Catilina*, 1848 / *Válečníci na Helgelandu*, 1854 / *Slavnost na Solhaugu*, 1856 / *Nápadníci trůnu*, 1863 / *Brand*, 1866 / *Peer Gynt*, 1867 / *Spolek mladých*, 1869 / *Císař Galilejský*, 1873 / *Opory společnosti*, 1877 / *Nora*, 1879 / *Strašidla*, 1881 / *Nepřítel lidu*, 1882 / *Divoká kachna*, 1884 / *Rosmersholm* (Bílí koně), 1886 / *Paní z námoří*, 1888 / *Heda Gablerová*, 1890 / *Stavitel Solness*, 1892 / *Malý Eyolf* (Eyolfek), 1894 / *John Gabriel Borkman*, 1896 / *Když my mrtví procitneme* 1899

Ibsenovy poznámky k námětu Divoké kachny:

Metafora divoké kachny: když jsou zraněné, jdou rovnou ke dnu, tvrdohlaví d'áblové, a drží se tam svými zobáky –, ale když máte dobrého psa, a voda je mělká, pak –

Hedvika jako divoká kachna –

Gregersovy zážitky z raného dětství, hluboká bolest. Ne trápení lásky, bolest rodiny. Co je bolestivého na domově?

*Nepoužívejte toho cizího slova „ideál“.
Máme pro ně vhodné norské slovo „lež“.*

*Člověk si nikdy nemá brát své nejlepší kalhoty,
když jde do boje za svobodu a pravdu.*

Štěstí je především absence viny.

*Nemůžeme žádat jablka od pomerančovníku
a štěstí od života.*

Divoká kachna – Vildanden

Inspirací k napsání dramatu Divoká kachna byla Ibsenovi báseň norského autora Johana Sebastiana Welhavena – *Søfuglen*. Báseň v pěti slokách vypráví o divoké kachně, která si bezstarostně užívá čistých vln hrajících si s jejím tělem. Jednoho dne však přijde lovec a pro zábavu kachnu trefí. Zvíře již nemůže uniknout do bezpečí svého hnízda, a tak se vydává do temných vod fjordu, jehož vlny zakryjí všechny stopy. Kachna umírá na dně mezi mořskými řasami, na místě kde žijí tiché ryby. Welhavenova báseň byla zamýšlena jako poetická reakce na sérii sebevražd mladých dívek respektive na její poslední oběť. Ibsen tedy převzal básníkovu metaforu, kterou pak plně uplatnil v postavě Hedviky.

Práci na Kachně se Ibsen věnuje již v dubnu 1884. Z té doby pochází spousta jeho poznámek, které dokazují, jak pečlivě si budoucí drama promýšlel. Hotový rukopis posílá svému nakladateli v září stejného roku. Čtenáři se záhy dělí na několik táborů. Spisovatel Henrik Jøger se o Divoké kachně vyjádřil v tom smyslu, že společnost netuší, jaké má zaujmout stanovisko, protože jedna stránka dramatu popírá druhou. Ibsen se skutečně snažil v každém svém novém díle neustále překonávat sám sebe a neustrnout v jediném žánru či formě. Divoká kachna spadá do jeho symbolistního období a její žánr není vhodné zjednodušit žádnou obecně platnou definicí. Právě užití symboliky v realistickém rámci bylo tím, co čtenáře znepokojovalo. K Ibsenovu odkazu se kromě jiných otevřeně hlásil i A. P. Čechov a také jistá paralela Divoké kachny s jeho *Rackem* se zde očividně nabízí. První uvedení hry proběhlo v Bergenu na začátku roku 1885.

Symbolika Divoké kachny se projevuje v motivech, které se odráží ve všech postavách - titulní divoká kachna, světlo a s ním spojený zrak, slepota, bahno, lesy, lov - a lze na nich založit celý výklad dramatu. Také v této hře můžeme vypátrat autobiografické prvky v souvislosti s finančními útrapami rodiny Ekdalů nebo představou nemanželského dítěte a Hedvika bylo jméno Ibsenovy nejmladší sestry.

Ústředním tématem Divoké kachny je pravda versus lež. Ibsen však pravdu nepovažuje za jediné správné východisko, naopak ji relativizuje možnými následky, které může mít zaslepené lpění na ní. Tím staví konkrétní lidský život nad obecně platnou morálku. Všechny postavy Divoké kachny, kromě nevinné Hedviky, něco tají, zamlčují a předstírají. Dokonce i posel pravdy - Gregers, který se cítí jako spasitel rodinného štěstí Hjalmara Ekdala a ve skutečnosti svým jednáním zapříčiní tragický konec hry, se nechce vyjádřit ke své minulosti.

Od roku 1946 se u nás Divoká kachna uváděla celkem pětkrát. Mezi nejzajímavější provedení patří režie Ivana Rajmonta v Národním divadle a Jana Nebeského v Divadle v Dlouhé.

Kachna divoká (*Anas platyrhynchos*)

Říše: živočichové (Animalia) / **Kmen:** strunatci (Chordata) / **Podkmen:** obratlovci (Vertebrata) / **Nadtřída:** Čtyřnožci (Tetrapoda) / **Třída:** ptáci (Aves) / **Podtřída:** Praví ptáci (Ornithurae) / **Nadřád:** letci (Neognathae) / **Řád:** vrubozobí (Anseriformes) / **Čeleď:** kachnovití (Anatidae) / **Rod:** kachna (*Anas*) / **Druh:** Kachna divoká (*Anas platyrhynchos*)

Kachna divoká (taktéž zvaná březňačka) je naše největší plovavá kachna. Z *kachny divoké* byla později vyšlechtěna *kachna domácí* (*Anas platyrhynchos* f. *domestica*).

Kachna divoká je velký pták dorůstající 50–60 cm. Hmotnost se pohybuje okolo 690–1300 g a rozpětí křídel činí 81–95 cm. Mají asi 10 000 pírek a ochranných per, které je chrání před vlhkem a chladem. Jejich potrava je rostlinná i živočišná.

Vyskytuje se na celém území Euroasie a Severní Ameriky. Obývá nižší polohy, jejím přirozeným biotopem jsou tekoucí i stojaté vody, ústí řek i mořská pobřeží. Výborně se dokáže přizpůsobit také městskému prostředí.

Tak jako u mnoha jiných druhů ptáků se i kachna divoká vyznačuje výrazným pohlavním dimorfismem, kdy samička není tak pestře zbarvena jako sameček (resp. kačer) a má hnědočerné ochranné zbarvení.

Na vodě kachnu nadnáší vzduch. Ten se drží mezi peřím a krycí pera vzduch zadržují. Spolu s tukovým vakem pod kůží zabraňuje uzavřená vzduchová vrstva, aby kachna vychladla.

Známým a nesmírně zajímavým jevem je *imprinting* (vtištění) vylíhlých kachňat na prvního živého tvora, kterého vidí a který pak pro ně představuje po celý život schéma rodiče nebo sexuálního partnera. Nejcitlivější období je osmá až dvacátá hodina života, kdy si vtiskává podobu matky, kterou se může stát slepice, ale i člověk, nebo dokonce i pohybující se neživý předmět.

Kachny divoké žijí v párech, které se tvoří již na podzim v říjnu a listopadu na společných shromaždištích. Hnízdo bývá na nejrůznějších místech. *Kačer má za úkol výběr místa, ale stavba je jen záležitostí kachny.*

Samice snáší nejčastěji 9–13 zelenožlutých nebo modrozelených vajec. *Občas se stává, že do hnízda kachny divoké nakladou vejce i jiné druhy kachen, nebo i dokonce bažant obecný.*

Kachňata se líhnou dokonale vyvinuta. Jde o mláďata nekrmivá a matka je brzy odvádí na vodu, kam seskočí sami nebo je z větších vzdáleností přenesou matka v zobáku.

Lov kachen divokých probíhá na společných honech ráno a v podvečer. *K odstřelu se využívá převážně brokovnice.*

Divoká kachna pro labužníky:

1 divoká kachna, 70 g slaniny, 100 g másla, muškátový oříšek na špičku nože, 2 malé cibule, 6 celých pepřů, 4 zrna nového koření, 1 bobkový list, 2 jalovčinky, 2 dl červeného vína, 1 lžička rybízového rosolu. Očištěnou vymytou kachnu protáhneme slaninou, osolíme. Do dutiny břišní, kterou vytřeme strouhaným muškátovým oříškem, vložíme několik plátků slaniny, 2 malé cibulky a pečeme na másle a plátcích slaniny spolu s pepřem, novým kořením, jalovčinkami a bobkovým listem. Podléváme červeným vínem. Nakonec přidáme do šťávy trochu rybízového rosolu. Podáváme s opečenými brambory a dušenými jablky.

Myslíte si, že s pravdou člověk opravdu nejdál dojde?

No, člověk s pravdou někam dojde, ale jestli je to nejdál...

Sylvie Krupanská

Nevím jestli nejdál, ale jistě toho víc nachodí a to je zdravé pro krevní oběh a tělo i ducha vůbec.

Jan Vápeník

Určitě má člověk s pravdou tu nejdelší cestu.

Dušan Urban

Ne vždy. Může se stát, že dojdete někam, kam jste vůbec dojít nechtěli.

A na botě uvízlo něco, co neodstranitelně zapáchá.

Jan Vlas

Co je to pravda?

Tereza Vilišová

Možná tomu tak je, ale kdyby všichni lidé všem lidem začali říkat holou pravdu, bylo by strašně moc konfliktů. Obdivuji ty, kteří to dokáží.

Tomáš Dastlík

S pravdou a láskou. Klišé? Snad. Ale pořád lepší, než kdyby to bylo naopak.

Přemysl Bureš

A to napadlo koho?

Marcela Čapková

V podstatě se ještě zdá že ano. Pokud ovšem nějaká pravda ještě existuje...

I absolutní sluch po určitém čase může být zcela relativním.

Norber Lichý

Milosrdná lež

Milosrdná lež, známá také jako altruistické lhaní, nezpůsobí neshodu, pokud vyjde najevo, a přináší určitý užitek lháři nebo posluchači (nebo oběma).

Polopravda

Jako polopravdu nebo lež opomíjením chápeme skutečnost, kdy mluvčí něco podstatného vynechá a tím vědomě ponechává někoho v mylných představách.

Zamlčování

Pokud bylo dohodnuto, že se budou lidé navzájem svěřovat, je mlčení ekvivalentní lži.

Mlžení

Hovorový výraz mlžení se v češtině používá pro zatajování, zalhávání skutečnosti.

Obranná lež

Obranná lež je podobná milosrdné lži. Užíváme ji, pokud hrozí, že odhalení pravdy bude mít katastrofální následky.

Lež dětem

Lež dětem je nepravdivé vysvětlení určitého tématu (jako například sexu) tak, aby bylo přijatelnější pro děti.

Sebeklam

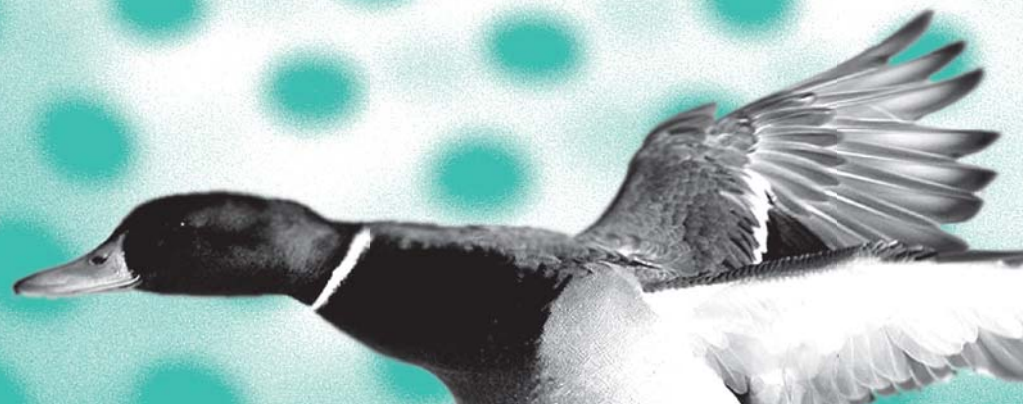
Jako sebeklam se označuje případ, kdy člověk sám sebe přesvědčí o pravdivosti výroku, který neodpovídá skutečnosti.

Mystifikace

Mystifikace tak, jak jí dnes všeobecně rozumíme, je ve skutečnosti manipulovanou polopravdou (dosazení výjimky na úroveň pravidla) nebo „objektivní polopravdou“ (zamlžování skutečností na základě nedostatečných znalostí nebo inteligenčních schopností).

Lichotka

Lichotka je přehnané chválení nějaké osoby, zpravidla s cílem vloudit se do její přízně.

Zdroje: wikipedia.org, *Moderní skandinávské literatury* (Univerzita Karlova; 2006),
Slovník severských spisovatelů (Libri; 2004), *Ibsenův lexikon* (Gral; 1999),
Ipse ipsa Ibsen (sborník Ibsenovských studií, nakladatelství Elg; 2006),
ibsen.net, severskelisty.cz

- inspicie **jarmila paulerová** / nápověda **jiřina čížková** / rekvizity **tereza dubová** /
garderoba **lenka králová** / vlásenky **michaela kadlecová** / světla **jiří müller** /
zvuk **michael cisovský** / šéf výroby **jan říha** /
jevištní mistr **pavel johančík** / technika **michal weber**,
filip kapusta, roman widenka, jirí zahuta /
- program vydala divadelní společnost petra bezruče, s. r. o.,
k první premiéře sezóny 2009–2010 /
- textová část programu **zuzana mildeová** / fotografie **petr hrubeš, tomáš ruta** /
grafický návrh plakátu a programu **kateřina wewiorová** /
vytiskl proprint, s. r. o., český těšín
- divadlo petra bezruče provozuje divadelní společnost petra bezruče /
ředitel **jiří krejčí** / umělecký šéf **martin františák** /
manažer **tomáš suchánek** / lektor dramaturgie **zuzana mildeová** /
divadlo je provozováno za finanční podpory statutárního města ostrava
- pro českou republiku autorská práva zastupuje aura-pont,
veslařský ostrov 62, 147 00 praha 4
- projekt je realizován za finanční podpory mk ČR

